

ISLÁM (RLBCA008 / RLA08)

Attila Kovács

Ústav religionistiky FF MU Brno
jarní semestr 2021

místnost: online MS Teams

čas: čtvrtek 18:00-21:40,

11. a 25. březen,

8. a 22. duben,

6. a 20. kveten

CÍLE KURZU

Hlavním cílem kurzu je zavést studenty do studia islámu. Kurz je obecním úvodem ke kultuře, náboženství, dějinám, základním směrům a frakcím, jakožto i k eschatologii, kosmologii, dále k faktografii a základním aspektům v islámské mystice, filozofii a dogmatice apod. Po absolvování kurzu studenti získají schopnost se orientovat ve výše uvedených aspektech islámu.

PODMÍNKY ÚSPĚŠNÉHO ABSOLVOVÁNÍ A ZPŮSOB HODNOCENÍ

Písemný test:

Dva online testy, 1. test bude z témat probíraných na blocích 1.-3. a test 2. z témat z bloků 4.-6. Rozsah testů je určen s následnou literaturou (v studijních materiálech IS):

KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 1993. (a pozdější vydání)
Judaismus, křesťanství, islám, H. Pavlincová & B. Horyna (eds.), Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003. (islámská část)

Termín: „nulté termíny“ průběžně: 1. test **15. 4. 2021** a 2. test **25. 5. 2021**, řádné a opravní termíny během zkušebního období

Podíl testu na celkovém hodnocení: pro kolokvium: **100%**, pro zkoušku: **50%**

Ústní zkouška:

V rozsahu celého kurzu, na základě tematických okruhů (v studijních materiálech IS). Pro připuštění k ústní zkoušce je nutné získat z testů min. **60%** z celkového počtu bodů. Podíl ústní části na celkovém hodnocení zkoušky: **50%**

Termín: ve zkušebním období

Celkové hodnocení:

A (100-93 %) B (92-85 %) C (84-78 %) D (77-69 %) E (68-60 %) F (59 % a méně)

HARMONOGRAM KURZU

1. blok (11. 3. 2021)

Úvod: harmonogram a rozsah kurzu, přehled základní literatury, úvod do problematiky.

Džáhilíja, prorok Muhammad a vznik islámu

Džáhilíja: Náboženské, společenské a geopolitické poměry, Mekka a Arabský poloostrov před vznikem islámu.

Prorok Muhammad: Muhammadovi životopisy (*síra* a *magházi*) a kritika zdrojů. Muhammad jako člověk (jeho osoba, rodina, klan, kmen), posel (*rasúl*) a prorok (*nabí*), přijetí a osudy islámu v Mekce, první muslimové, *hidžra*. Muhammad jako sociální reformátor, voják, politik, náboženský reformátor a vůdce. Profilování islámu (*millat Ibráhím*), prorok a *umma* (*ansár* a *muhádžirín*, tzv. mečínská ústava), razie, boje, dobytí Mekky, poslední roky, smrt.

2. blok (25. 3. 2021)

Islámské frakce, směry a proudy

Vývoj islámu po Muhammady smrti: tzv. správně vedení, nebo pravověrní kalifové, *ridda* a *fitna*. Sunnité (*ahl as-sunna wa džamá‘*), cháridžité (*chawáridž*) a ší‘ité (*ší‘at ‘Alí*), prvotní vývoj muslimské komunity.

Ší‘a (*ší‘at ‘Alí*): *zajdíja* (ší‘ité 5 imámů), *ismá‘ílija* (ší‘ité 7 imámů) (*qarmatí, nizáíja / „asasíní“*), *ithná‘ašarija* (ší‘ité 12 imámů), „extrémisté“ / *ghulát* (*nusajríja / alawíja*, alevité, drúzové, jazídové, *ahl-e haqq* a jiní).

Reformní skupiny (*ahmadíja, bábíja, bahá‘í*).

3. blok (8. 4. 2021)

Korán a prorocká tradice

al-Qur‘án al-karím: definice, vznik (a způsob zvěstování), struktura, forma, dynamika (problematika tzv. satanských veršů apod.), funkce a význam, problémy a proces kodifikace; výklad a způsob čtení, *tafsír*. Minulost a současnost Koránu, realie.

Formování a zdroje prorocké tradice: *Sunna* a *hadíth*: struktura, funkce, proces tradování, sbírky, kritika a otázky důvěryhodnosti.

Islám jako nábožensko-právní systém

Základní principy a struktury islámské tradice.

A. Dogma (*‘aqída*) a základní principy islámu (*usúl ad-dín*)

„kořeny“ (*usúl*) a „větve“ (*furú‘*) víry, 1. jednota (*tawhíd*): víra + „činy“, 2. posvátné knihy, 3. proctví (*nubuwwa*): islámské dějiny spásy, *millat Ibráhím*, 4. angeologie (*al-malá‘ika*), 5. predestinace (*al-qadar*) a boží spravedlivost (*‘adl*), 6. den posledního soudu (*jawm ad-dín*) a vzkříšení (*ma‘ád*), 7. imámát (*imáma*) – ší‘itský princip.

B. Etika (*ádáb*)

C. Normy lidského chování:

‘ibádát (vztah člověk-Bůh), *mu‘ámalát* (vztah člověk-člověk, rodinné, dědičné právo),

‘uqúbát (zákazy a příkazy, trestní právo).

Fiqh a islámský právní systém: klasifikace lidských skutků (*fard / wádžib, mandúb, mubáh, makrúh, harám* a *halál*), základy *fiqhu*: Právní postupy (*qijás* – analogie, *idžmá‘* – konsensus, *ra‘j* – osobní názor, *idžtihád* – vlastní rozhodnutí), *muqallid* a *mudžtahid*, právní školy (sunnitské: *hanafí, málíkí, šáfí‘í, hambalí*, ší‘itské: *džá‘farí, zajdí, ibadí*).

Náboženští specialisté: *‘ulamá‘* a *fuqahá‘*, vývoj a proměny islámských struktur. Koránské školy, *madrasy* a univerzity, knižnice. Ší‘itské a sunnitské instituce. *Fatwá* a *muftí*.

4. blok (22. 4. 2021)

Pět pilířů víry (arkán ad-dín) 1. vyznání víry (*šaháda*), 2. modlitba (*salát*), 3. půst (*saum / sijám*) v měsíci *ramadán* 4. almužna (*zakát* a *sadaqa*), 5. pouť (*hadždž*) do Mekky

Život a prostředí muslima, muslimské reálie

Od kolisky k hrobu, islám jako životný styl, životní zastávky (narození, obřizka, svatba, smrt), náboženský kalendář a svátky.

5. blok (6. 5. 2021)

Islámská eschatologie a kosmologie

Stvoření světa a „islámské dějiny“, proroci, poslední soud, konec světa a Mahdí.

Svět a jeho obyvatelé, nebo, země, peklo, d'ábové a *džinnové*, lidé, angelologie.

Islámská filozofie a rozvoj muslimské vzdělanosti

Směry a tendence v islámské filozofii (*falsafa*) a doktrinární rozvoj islámu: mu^ctazila: *qadarija* vrz. *džabrija*. Syntéze ortodoxie a filozofie: al-Aš^carí a al-Máturídí.

Filozofové na východě (al-Kindí, *ichwán as-safá'*, al-Farábí, Ibn Síná) a na západě (Ibn Tufajl, Ibn Rušd). Pozdější vývoj (al-Ghazálí, ar-Rází, Nasafí, aš-Šachrastání, Ibn Tajmíja).

Islámská mystika a lidový islám

Súfismus (*tasawwuf*) a cesty askeze (*zuhd*) a poezie, súfijské techniky a reálie, *tariqy*, al-Halládž, Ibn al-^cArabí, súfijská poezie (Háfez, Sá'adí, Rúmí); kult „svatých mužů“, amulety, magie apod.

6. blok (20. 5. 2021)

Islámský reformismus a islamismus

Islámské „sociální hnutí“: wahhábovské hnutí a Muhammad ibn ^cAbd al-Wahháb.

Sanúsíja a Muhammad ibn ^cAlí as-Sanúsí. *Mahdíja* a Muhammad Ahmad al-Mahdí.

Nahda: Džamál ad-Dín al-Afghání, Muhammad ^cAbduh, Muhammad Rašíd Ridá.

Islamismus, islámský radikalismus, fundamentalismus, politický islám apod. Genealogie a hlavní směry islamizmu. Základní cíle a doktríny islamizmu, „islamizace společnosti“ (shora nebo zdola?), *da^cwa wa džihád* a „islámský řád“ (*nizám al-islámí*).

Hlavní seskupení a organizace islamizmu:

Asociace muslimských bratrů (*Džamá^cat al-ichwán al-muslimín*), Egypt: (Hasan al-Banná, Sajjid Qutb, současnost). Skupiny „přímé akce“: *at-Takfír wa 'l-hidžra*, *Džamá^cat islámíja*, *al-Džihád*. Frakce bratrství v Sýrii, Jordánsku a Palestině.

Ší^citský islámský radikalismus, Irán: „Islámská revoluce“, *ájatolláh* Rúholláh Chomejní a *velájet-e faqíh*, export revoluce, současní iránské „reformy“ a trendy. Libanon: hnutí *Amal* a *Hizballáh*. Ší^ca v Iráku.

Salafismus a džihádismus (od afgánských *mudžáhidů* přes al-Qá^cidu po Dá^ciš).

Islám a Západ, muslimové na západě, islámofobie

Islám a Západ: orientalizmus a „střet civilizací“. Islám a muslimové v USA, Evropě, Československu, ČR a SR, Islámofobie.

VYBRANÁ BIBLIOGRAFIE

Primární / pramene

BAJÁTOVÁ, Moždeh, DŽAMNIJÁ, Mohammad Alí, *Příběhy z pouští a zahrad. Moudrosti a příběhy ze života nejznámějších súfijských mistrů*, Praha, Portál, 1999.

AL-GHAZÁLÍ, Abú Hámíd, *Ghazálího výklenek světél*, Praha, Academia, 2012.

HAERI, Šajch Fadhalla, *Základy islámu*, Praha, Votiba, 1996 = *Islám*, Bratislava, Ikar, 2000.

- IBN ISHÁK, *Život Muhammada Posla Božieho*, (slov. trans. Ján Pauliny), Bratislava, 1967, 2003.
- IBN RUŠD, Abú 'l-Walíd, *Rozhodné pojednání o vztahu náboženství a filosofie*, Praha, Academia, 2012.
- IBN TUFAJL, Abú Bakr, *Živý, syn bdícího*, Praha, Academia, 2011.
- AL-KISÁ'Í, Abú 'l-Hasan, *Kniha o počiatku a konci. Islamské mýty a legendy*, Bratislava, Tatran, 1980.
- Korán*, (czech trans. Ivan Hrbek), Praha, Odeon, 1972 a mnohé další vydání.
- LANDOLT, Hermann & SHEIKH, Samira & KASSAM, Kutub (eds.), *An Anthology of Ismaili Literature: A Shi'ī Vision of Islam*, London – New York, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2008.
- AN-NAFZÁVÍ, Šejch sídí Muhammad, *Zahrada vůni pro potěšení mysli*, Praha, Dar Ibn Rushd, 2001.

Sekundární / literatura

- BARŠA, Pavel, *Západ a islamizmus. Sřet civilizací, nebo dialog kultur?*, Brno, CDK, 2001.
- BERÁNEK, Ondřej & OSTRÁNSKÝ, Bronislav (eds.), *Stíny minaretů. islám a muslimové jako předmět českých veřejných polemik*, Praha, Academia, 2016.
- BERÁNEK, Ondřej & OSTRÁNSKÝ, Bronislav (eds.), *Islámský stát. Blízký východ na konci časů*, Praha, Academia, 2016.
- BEZOUŠKOVÁ, Lenka, *Islámské rodinné právo se zaměřením na právo manželské*, Praha, Leges, 2013,
- BRETT, Michael, FORMAN, Werner, *Mauri: Islám na Západe*, Bratislava, Tatran, 1989.
- BUREŠ, Jaroslav & ČEJKA, Marek & DANIEL, Jan, *Muslimské bratrstvo v současnosti*, Praha, Academia, 2017.
- CORNE, Patricia, COOK, Michael, *Hagarism: The Macing of the Islamic World*, Cambridge, Cambridge U.P., 1977.
- COOK, Michael, *Muhammad*, Praha, Odeon - Argo, 1994.
- CHITTICK, William C., *Science of the Cosmos, Science of the Soul: The Pertinence of Islamic Cosmology in the Modern World*, Oxford, Oneworld Publications, 2007.
- CARDINI, Franco, *Evropa a islám*, Praha, Nakladatelství Lidové noviny, 2004.
- COOK, David, *Studies in Muslim Apocalyptic*, Princeton – New Jersey, Darwin Press, 2002.
- DAFTARY, Farhad, *The Ismā'īlīs: Their History and Doctrines*, Cambridge, Cambridge University Press, 2007.
- DAKAKE, Maria Massi, *The Charismatic Community: Shi'ite Identity in Early Islam*, Albany, State University of New York Press, 2007.
- DELCAMBROVÁ, Anne-Marie, *Muhammad slovo Alláhovo*, Bratislava, Slovart, 1996.
- DENNY, Frederick M., *Islám a muslimská obec*, Praha, Prostor, 1998.
- DEÁK, Dušan & PIRICKÝ, Gabriel & SLOBODNÍK, Martin(eds.), *Súčasně podoby súfizmu od Balkánu po Čínu*, Bratislava, Univerzita Komenského, 2010.
- DEÁK, Dušan, *Indickí svätci medzi minulost'ou a prítomnost'ou*, Trnava, FF Univerzity sv. Cyrila a Metoda v Trnave, 2010.
- DROZDÍKOVÁ, Jarmila, *Lexikón islámu*, Bratislava, Kalligram, 2005.
- The Encyclopedia of Islam*, New Edition, 12 vols. + index, Leiden, E.J. Brill, 1986-2004.
- Encyclopaedia of the Qur'ān*, 6 vols., Leiden - Boston, E.J. Brill, 2001-2006.
- FILIU, Jean-Pierre, *Apokalypsa v islámu*, Praha, Volvox Globator, 2011.
- GEERTZ, Clifford, *Islam Observed. Religious Development in Morocco and Indonesia*, New Haven – London, Yale University Press, 1968.
- GOMBÁR, Eduard, *Úvod do dějin islámských zemí*, Praha, Najáda, 1994.
- HALLAQ, Wael B., *The Origins and Evolution of Islamic Law*, Cambridge - New York, Cambridge University Press, 2005.
- HENTSCHEL, Kornelius, *Geister, Magier und Muslime. Dämonenwelt und Geisteraustreibung im Islam*, München, Diederichs Verlag, 1997.
- HILLENBRANDOVÁ, Carole, *Islám. Historie, současnost a perspektivy*, Praha, Paseka, 2017.
- Judaismus, křesťanství, islám*, H. Pavlincová & B. Horyna (eds.), Olomouc, Nakladatelství Olomouc, 2003.
- KAMALI, Mohammad Hashim, *Shari'ah Law: An Introduction*, Oxford, Oneworld, 2008.

- KEPEL, Gilles, *Boží pomsta. Křesťané, Židé a muslimové znovu dobývají svět*, Brno, Atlantis, 1996.
- KEPEL, Gilles, *Allah in the West. Islamic Movements in America and Europe*, Stanford, Stanford University Press, 1997.
- KLAPETEK, Martin, *Muslimské organizace v Německu, Rakousku a Švýcarsku*, Brno, CKD, 2011.
- KOVÁCS, Attila, *Alláhovi bojovníci. Vizuální kultura radikálních islámských hnutí*, Bratislava, Chronos, 2009.
- KROPÁČEK, Luboš, *Duchovní cesty islámu*, Praha, Vyšehrad, 1993.
- KROPÁČEK, Luboš, *Islám a Západ*, Praha, Vyšehrad, 2002.
- KROPÁČEK, Luboš, *Súfismus: Dějiny islámské mystiky*, Praha, Vyšehrad, 2008.
- LANGE, Christian, *Paradise and Hell in Islamic Traditions*, Cambridge - New York, Cambridge University Press, 2016.
- LEWIS, Bernard, *Kde se stala chyba? Vliv Západu na Střední Východ a jeho následná odpověď*, Praha, Volvox Globator, 2003 a 2016.
- MALECKÁ, Jana, *Narození, svatba a pohřeb v sunnitském islámu*, Brno, Masarykova univerzita - Filozofická fakulta - Ústav evropské etnologie, 2014.
- MALIK, Zafar Abbas & SARDAR, Ziauddin, *Islám*, Praha, Portál, 2004.
- MAREŠ, Miroslav a kol., *Ne islámu! Protiislámská politika v České republice*, Brno, CDK, 2015.
- MENDEL, Miloš, *S puškou a Koránem: Pojmy a argumenty soudobého islámského fundamentalismu*, Praha, OÚ AV ČR, 2008.
- MENDEL, Miloš, *Islám jako nepřítel? Eseje a poznámky k dějinám a současnosti islámu*, Brno, Masarykova univerzita, 2014.
- MENDEL, Miloš, *Muslimové a jejich svět. O víře, zvyklostech a smýšlení vyznavačů islámu*, Praha, Dingir, 2015.
- MENDEL, Miloš & KOUŘILOVÁ, Iveta (eds.), *Cesta k prameni. Fatvy islámských učenců k otázkám všedního dne*, Praha, OÚ AV ČR, 2003.
- MENDEL, Miloš & OSTŘANSKÝ, Bronislav & RATAJ, Tomáš, *Islám v srdci Evropy: Vlivy islámské civilizace na dějiny a současnost českých zemí*, Praha, Academia, 2008.
- MÜLLER, Zdeněk, *Islam, historie a současnost*, Praha, Svoboda, 1997.
- NASR, Seyyed Hossein & DABASHI, Hamid & NASR, Seyyed Vali Reza (eds.), *Shi'ism: Doctrines, Thought, and Spirituality*, Albany, State University of New York Press, 1988.
- NASR, Seyyed Hossein & LEAMAN, Oliver (eds.), *History of Islamic Philosophy*, London – New York, Routledge, 1996.
- NOVÁKOVÁ, Nea, *Předislamští Arabové*, Praha, SPN, 1969.
- OBUCHOVÁ, Lubica (ed.), *Variace na Korán. Islám v diaspoře*, Praha, OÚ AV ČR, 1999.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Dokonalý člověk a jeho svět islámské mystiky*, Praha, OÚ AV ČR, 2004.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Hledání skrytého pokladu*, Praha, OÚ AV ČR, 2008.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Malá encyklopedie islámu a muslimské společnosti*, Praha, Libri, 2009.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav, *Atlas muslimských strašáků aneb vybrané kapitoly z "mediálního islámu"*, Praha, Academia, 2014.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav (ed.), *Smrt, hroby a záhroby v islámu. Poslední věci člověka pohledem muslimských pramenů*, Praha, Academia, 2014.
- OSTŘANSKÝ, Bronislav (ed.), *Islamofobie po česku: Český odpor vůči islámu, jeho východiska, projevy, souvislosti, přesahy i paradoxy*, Praha, Vyšehrad, 2018.
- PETRÁČEK, Karel, *Islám a obraty času*, Praha, Orbis, 1969.
- PETRÁČEK, Karel, HRBEK, Ivan, *Muhammad*, Praha, Orbis, 1967.
- RENARD, John, *The A to Z of Sufism*, Lanham – Plymouth, The Scarecrow Press, 2009.
- ROBINSON, Francis, *Svět islámu*, Praha, Knižní klub, 1996.
- ROSEN, Lawrence, *The Justice of Islam. Comparative Perspectives on Islamic Law and Society*, Oxford – New York, Oxford University Press, 2000.
- SAID, Edward W., *Orientalismus*, Praha, Paseka, 2006.
- SCHIMMEL, Annemarie, *The Mythical Dimensions of Islam*, Chapel Hill, University of North California Press, 1975.
- SOBHANI, Ayatollah Ja'far, *Doctrines of Shi'i Islam: A Compendium of Imami Beliefs and Practices*, New York – London, I.B. Tauris - The Institute of Ismaili Studies, 2001.
- TAUER, Felix, *Svět islamu. Jeho dějiny a kultura*, Praha, Odeon, 1984, 2007.

- TOPINKA, Daniel (ed.), *Muslimové v Česku. Etablování muslimů a islámu na veřejnosti*, Praha, Barrister & Principal, 2016.
- VESELÝ, Rudolf, *Přehled politických a kulturních dějin islámských zemí od vzniku islámu do konce 18. století*, 2 vols., Praha, Karolinum, 1991.
- WAARDENBURG, Jacques, *Islam. Historical, Sociological and Political Perspectives*, Berlin – New York, Walter de Gruyter, 2002.
- WINTER, Tim (ed.), *The Cambridge Companion to Classical Islamic Theology*, Cambridge – New York, Cambridge University Press, 2008.
- EL-ZEIN, Amira, *Islam, Arabs, and the Intelligent World of the Jinn*, Syracuse - New York, Syracuse University Press, 2009.

Poznámka k transkripci arabštiny

písmeno	poměňování	výslovnost	přepis
ا	<i>alif</i>	dlouhé „á“, může být i nositelem <i>hamzy</i>	á
ء	<i>hamza</i>	ráz, <i>hiatus</i>	'
ب	<i>bá</i>	přibližně české „b“	b
ت	<i>tá</i>	přibližně české „t“	t
ث	<i>thá</i>	přibližně hláska na začátku anglické „think“	th
ج	<i>džím</i>	přibližně české „dž“	dž
ح	<i>há</i>	hrdelní „h“	h
خ	<i>chá</i>	přibližně české „ch“	ch
د	<i>dál</i>	přibližně české „d“	d
ذ	<i>dhál</i>	přibližně hláska na začátku anglické „this“	dh
ر	<i>rá</i>	přibližně české „r“	r
ز	<i>zájn</i>	přibližně české „z“	z
س	<i>sín</i>	přibližně české české „s“	s
ش	<i>šín</i>	přibližně slovenské „š“	š
ص	<i>sád</i>	emfatické, silně artikulované „s“	s
ض	<i>dád</i>	emfatické, silně artikulované „d“	d
ط	<i>tá</i>	emfatické, silně artikulované „t“	t
ظ	<i>zá</i>	emfatické, silně artikulované „z“	z
ع	<i>‘ajn</i>	hrdelní, úžinová hlásná souhláska	‘
غ	<i>ghajn</i>	silně artikulované „ráčkované“ „r“	gh
ف	<i>fá</i>	přibližně české „f“	f
ق	<i>qáf</i>	hluboko v hrdle tvarované „k“	q
ك	<i>káf</i>	přibližně české „k“	k
ل	<i>lám</i>	přibližně české „l“	l
م	<i>mím</i>	přibližně české „m“	m
ن	<i>nún</i>	přibližně české „n“	n
ه	<i>há</i>	přibližně české „h“	h
و	<i>wáw</i>	přibližně anglické „w“ nebo dlouhé „ú“, může být aj nositelem <i>hamzy</i>	w / ú
ي	<i>já</i>	přibližně české „j“ nebo dlouhé „í“, může být aj nositelem <i>hamzy</i>	j / í